

Vliv mediálního obrazu profese sociálního pracovníka na její vnímání veřejností

Jana Barvíková

Z našich výzkumů vyplývá, že pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany se při své práci často potýkají s předsudky ze strany klientů, zejména ve fázi navázání kontaktu a počátcích spolupráce. Obraz sociální pracovnice v očích veřejnosti odpovídá paní Zubaté z populárního českého filmu Kolja. Příspěvek přináší informace o tom, jak se sociální pracovníci cítí být vnímáni, jak by si přáli být vnímáni a co z jejich pohledu brání tomu, aby svoji práci mohli vykonávat na úrovni odpovídající jejich vlastní představě o smysluplné sociální práci s rodinou. Rovněž seznamuje s výsledky zahraničních výzkumů věnujících se vlivu způsobu prezentace sociálních pracovníků ve sdělovacích prostředcích, filmech a televizních seriálech na jejich image a očekávání veřejnosti vůči nim.

Postoje české veřejnosti k profesi sociálního pracovníka

Z rozhovorů s vedoucími pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany (OSPOD) na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (Barvíková, Svobodová, Šťastná, 2009) vyplývá, že pracovníci OSPOD se při své práci často potýkají s předsudky ze strany klientů, zejména ve fázi navazování kontaktu a v počátcích spolupráce. Obraz sociální pracovnice v očích veřejnosti podle nich odpovídá paní Zubaté, postavě z populárního českého filmu Kolja. Ta ve filmovém souboji dobra („dobrý“ Louka) a zla reprezentuje zlo (Isenson, 1998).

„Protože ať se to komu líbí nebo nelíbí, takové to povědomí obecně je o tom, že jsme ty paní Zubaté z toho pověstného filmu, nás jako pomocníky málokdy kdy bere a jenom ti, kteří s námi mají tu zkušenost, že pomůžete... Tak ti o nás ví a mají pozitivní představu o naší práci. Ale ta většina jde v tom klíši a myslí si, že jenom prostě jsme tady od toho, když to zjednoduším - to jsou ti, co kradou ty děcka do té ústavy“ (sociální pracovnice OSPOD).

A skutečně, stačí jen zadat do internetového vyhledávače „paní Zubatá“ a mezi odkazy přímo souvisejícími s filmem Kolja se objevují linky na různá diskusní fóra, kde diskutující místo výrazu „sociální pracovnice“ běžně užívají spojení „paní Zubatá“. Děje se tak i v případech, kdy se vlastní zkušenost ze setkání se sociální pracovnicí od jejího nevládného, necitlivého filmového předobrazu výrazně liší.

„Ahoj, my jsme před 14 dny zahajili boj s formuláři. Minulý týden jsme je odevzdali a příští týden k nám Zubatá (ha ha ha - rikame ji tak podle filmu Kolja, i když je to moc míla a příjemná paní) přijde na navstevu a slidení...“ (Carodejnice, www.modrykonik.cz).

„...ad paní Zubatá - tez jsme se bali, ze tam nejaka takova z Kolji bude sedet, ale je zatim tez moc prijemna...“ (Blabola, www.modrykonik.cz).

„U mě taky byla paní Zubatá ze sociálky na kontrole. Měla jsem štěstí, chytla mě před domem a napsala si jen zápis, že jako

matka je s dětmi venku, dítě je spokojené. Ptala jsem se, proč k nám přišla, a ona mi odpověděla, že když chci státní peníze, musí oni zkontrolovat, jak se o dítě starám. V domě se na mě naštěstí nevyptávala. Byla to přepadovka, měla jsem kliku, že mě chytla venku. Jinak by zase přišla, popř. mě jinak popotahovali. Samozřejmě nemusíš čekat na babiznu doma, nejsi povinná“ (Bea, www.potravinova-alergie.info/prispevek-alergie-potravy).

Sociální pracovník je tedy apriori vnímán jako reprezentant „systému“ a státní byrokracie, který pracuje proti zájmům (potenciálního) klienta, narušuje soukromí jeho i celé rodiny (viz „prijde na navstevu a slidení“). Očekává se, že bude nepřijemný, strohý, neempatický a nekompetentní (představa „babizny“), perspektiva kontaktu s ním vzbuzuje obavy a pocity ohrožení. Stereotypní vnímání sociálních pracovníků často není doménou jen laické veřejnosti, pracovníci OSPOD se mnohdy setkávají s nepochopením, předsudky a projevy arogance a nadřazenosti i ze strany advokátů, soudců, lékařů – tedy profesí s vyšší společenskou prestiží – i ze strany vedení samosprávy atd. Přiřazení OSPOD pod obecní úřady v rámci pověření samosprávy k výkonu státní správy přispívá k tomu, že pracovníci OSPOD jsou považováni spíše za úředníky, přitom jejich práce má spočívat především ve specializovaném výkonu sociální práce.

V protikladu ke klíši „paní Zubatá“, které u sociálního pracovníka nepředpokládá osobní angažovanost a skutečný lidský zájem na dalším osudu klienta, pracovníci OSPOD na otázku, co je na jejich práci baví, hovoří o její zajímavosti a rozmanitosti, která je dána jak rozsahem vykonávaných činností, tak i charakterem klientů a pestrostí jejich osudů a příběhů. Navzdory značné neuropsychické zátěži vyplývající ze závažnosti řešené problematiky, obtížnosti spolupráce s určitými klienty a z omezených možností reálně dosáhnout pozitivní změny jim právě práce s lidmi dává možnost pomáhat a cítit se užitečnými, což je pro ně tou nejdůležitější motivací.

I když je v určitých případech a situacích nezbytné užívat kontrolní profesionální způsoby práce (jako např. dozor, přesvědčování dle Úlehly, 1996), pracovníci OSPOD by si přáli, aby byli veřejností vnímáni především jako ti, kteří nabízejí, poskytují nebo zprostředkovávají profesionální pomoc formou doprovázení, podpory, poradenství či terapie. Avšak tomu, aby svoji práci mohli vykonávat na úrovni odpovídající jejich vlastní představě o smysluplné sociální práci s rodinou a nemuseli se cítit pouze jako „hasič, který stíhá hasit jen to, co zrovna nejvíc hoří,“ brání především nedostatečný počet pracovníků. Za stávajících podmínek OSPOD zajišťují výkon SPO jen v minimálním zákonném rozsahu, výkon terénní práce je nedostačující vzhledem k potřebám terénu, není dostatek času na soustavnou práci s ohroženými rodinami a preventivní činnost (Barvíková, Svobodová, Šťastná, 2009). Lze předpokládat, že důsledky tohoto stavu (např. počet dětí v ústavní výchově) jen podporují představu veřejnosti o nezájmu sociálních pracovníků skutečně účinně řešit problémy.

Obraz sociálních pracovníků v médiích a anglosaské odborné literatuře

Je problematický obraz sociálních pracovníků a jejich negativní zobrazování ve filmu a dalších médiích ryze naší národní specialitou? Britské a americké výzkumy dokládají, že ne.

Obraz sociální práce v tisku ve Velké Británii a USA

Pokud jde o tisk, ukazují se výrazné rozdíly v tom, jak o sociální práci a sociálních pracovnících informují média ve Velké Británii a USA: zatímco zpravodajství v USA je v tomto ohledu podle Henderson, Franklin (2007) vesměs pozitivní, britské je naopak převážně negativní. Studie zaměřená na obraz sociální práce v devíti národních britských listech identifikovala pouze 30 pozitivních zpráv v souboru téměř 2000 článků!

Američtí a britští sociální pracovníci na filmovém plátně

Existuje několik analytických studií zaměřených na způsob zobrazování sociálních pracovníků ve filmové a televizní dramatické tvorbě. Hersteiner (1998 in Valentine, Freeman, 2002) se ve svém rozboru zaměřil na americkou kinematografii před druhou světovou válkou a dospěl k závěru, že sociální pracovníci v tomto období byli zobrazováni buď jako „mladí padlí andělé“, nebo jako „staré panny či bláhové mateřské typy“. Siporin (1984 in Valentine, Freeman, 2002), zkoumal vyobrazení sociálních pracovníků ve filmech, novelách, hrách a televizních dramatech a dospěl k závěru, že sociální pracovníci jsou obecně zobrazováni s nízkým statusem, mnohdy v nelichotivých rolích - jako darebáci bez smyslu pro humor nebo vysmívání bláznů, pouze výjimečně vystupují jako hrdinky nebo hrdinové. Velmi příznivé vyobrazení sociálního pracovníka, navíc jako hlavního hrdiny, poskytl americký televizní seriál „East Side / West Side“ z let 1963–1964 (Valentine, Freeman, 2002). Valentine, Freeman (2002) analyzovaly 27 amerických filmů natočených v průběhu let 1938–1999, v nichž se objevují sociální pracovníci činní v systému péče o ohrožené děti.

V 6 z těchto 27 filmů jsou sociální pracovníci zobrazováni jako směšní nebo nekompetentní. Na základě rozšířené analýzy 44 amerických filmů z hlediska rasy, pohlaví a statusu sociálních pracovníků Valentine, Freeman (2004) dospěly k závěru, že jestliže lidé věří tomu, co vidí ve filmech, sociální pracovníci jsou pro ně zpravidla ženy, převážně bílé, přísluší ke střední třídě, jsou heterosexuální, většinou pracují v oblasti sociálně právní ochrany dětí, mají tendenci jednat nekompetentně a navazovat sexuální vztahy s klienty. Obvykle pracují s lidmi žijícími v chudobě, jejich odborné aktivity většinou směřují k udržení společenského statu quo. Pracovníci sociálně právní ochrany jsou podle Valentine, Freeman (2002) ve většině filmů „agenty sociální kontroly“ a ačkoliv jsou zobrazováni tak, že oni sami věří, že děti chrání, často vlastně ničí jak děti, tak jejich rodiny. Většinou nevyvinou žádné úsilí ke změně stávajícího disfunkčního nebo utiskujícího systému. Pokud jsou jím klienti viktimizováni, sociální pracovníci jen viní „systém“ a reagují pasivně, „mé ruce jsou svázané“, „já jen dělám svou práci“.

O image sociálních pracovníků v systému péče o ohrožené děti leccos naznačuje i míra a způsoby zohledňování práv dětí jako příjemců sociálně právní ochrany. Z hlediska přístupů k právům dítěte – tradiční, protektivní a liberacionistický (typologie dle Hegar, 1998 in Valentine, Freeman, 2002) nahlíží podle výše zmíněné studie Valentine, Freeman (2002) jediný ze 27 sledovaných filmů status dítěte z tradičního hlediska, tzn. že rodiče jsou přirozenými ochránci dětí, dětská práva jsou nad-

bytečná. Zbývajících 26 filmů zobrazuje služby a jednání sociálních pracovníků způsobem, který odpovídá hledisku, že dětství je období závislosti, rodina je považována za nositele primární zodpovědnosti za dohled a ochranu dítěte, ale když je dítě v nebezpečí, stát má pravomoc rozhodovat, co je v nejlepším zájmu dítěte (protektivní přístup - společnost prostřednictvím regulací a právních prostředků chrání děti, zejména v situacích, kdy rodičovská ochrana není dostupná). V žádném z filmů se neodrazilo liberacionistické hledisko, které upřednostňuje rozsáhlá práva dětí činit rozhodnutí o vlastním životě. Dokonce i ve filmech produkovaných v 90. letech nejsou postoje a přání dětí vůbec zvažovány, postavy vystupující v úlohách, které mají co do činění se sociální prací, se dětí na jejich přání ani neptají.

Američtí a britští sociální pracovníci z televizní obrazovky

Studie Henderson, Franklin (2007) zaměřená na obraz sociálních pracovníků v britských telenovelách a seriálech odhalila, že sociální pracovníci jsou v těchto formátech zobrazováni přiměřeně často. Nicméně jejich role jsou většinou jen okrajové. I když mnozí byli vykresleni jako sympatičtí a chápající, jejich postavy zůstávají po celý čas účinkování v programu upozaděné vůči klíčovým hrdinům. Svou přítomností patrně mají spíše jen dotvářet zdání „realnosti“ situace. Omezený prostor, který v ději mají, divákovi nedává možnost porozumět motivům jejich rozhodování (rozhodování se ostatně obvykle odehrává mimo záběr) ani jejich lidské stránce, natož identifikovat se s jejich rozhodnutími, což možná v divácích jen posiluje dojem, že sociální pracovníci jednájí a rozhodují bez emoční účasti či lidského zájmu.

Gibelman (2004: 331) si povšimla, že na prahu nového tisíciletí se v USA na obrazovkách objevily hned tři televizní seriály vysílané v hlavním čase, jejichž hlavními postavami byli sociální pracovníci (Kate Brasher, Norm Show a Judging Amy): „*Byl to příznak větší povědomí veřejnosti o zásadní roli sociálních pracovníků? Poskytují snad tyto nejnovější seriály věrnější a lichotivější obrázek sociálních pracovníků než ostatní televizní pořady? Bohužel, odpověď je „ne“ na obě dvě otázky.*“

Kate Brasher

Jelikož ústřední hrdinka seriálu „Kate Brasher“, matka dvou dospívajících synů, byla v oficiálních promo materiálech charakterizována jako „samoživitelka, sociální pracovníce, hrdinka všedního dne“, Gibelman (2004: 331) se jako výzkumnice, tudíž očima zaujatého diváka, zajímala, „...kdo je tato superžena sociální práce?“ Kate neukončila střední školu. Pro výkon sociální práce je vybavena praxí číšnice. Místo

sociální pracovníce získala jednoduše tak, že navštívila komunitní centrum, když hledala odbornou pomoc při řešení vlastních osobních problémů... Nábor zaměstnanců, výběrové řízení, požadavky na vzdělání a dosavadní praxi v tomto komunitním centru zkrátka neexistovaly. Aby jeden byl najat, podle všeho musel vejít dveřmi v pravý čas, uzavírá autorka svůj rozbor. Sociální pracovníce Kate nicméně byla oddaná matka, svědomitá, zásadová žena, mající spoustu dalších pozitivních čtností, jako např. schopnost naslouchat, mobilizovat a hájit druhé. To už nelze říci o hlavním hrdinovi dalšího seriálu „Norm Show“.

Norm Show

V první epizodě této situační komedie Norm, bývalý profesionální hokejista NHL usvědčený z daňového podvodu, na pět let odsouzený k výkonu prospěšných prací (community service) jako „sociální pracovník“, prohlásí k muži, jehož psa ukradl: „*Ovšemže můžu odebrat vašeho psa. Já jsem sociální pracovník. Já můžu odvést vaše děti.*“ Američtí sociální pracovníci reagovali na vyobrazení hlavní postavy seriálu jako neetického, nevyškoleného jedince bez příslušného vzdělání, od něhož se očekává, že bude vykonávat sociální práci, protestními dopisy do desítek lokálních novin a Národní asociaci sociálních pracovníků (NASW). V důsledku čehož byli buď oceňováni za kuráž, nebo kritizováni za nedostatek smyslu pro humor (Valentine, Freeman, 2002).

Judging Amy

Další televizní drama „Judging Amy“ (z produkce CBC) zobrazuje zkušenou sociální pracovníci z oblasti sociálně právní ochrany dětí. Na rozdíl od Norm Show spolupracovala na rozvoji scénáře a v seriálu prezentovaných etických dilematů spolu se společností CBC Národní asociace sociálních pracovníků. Seriál byl přijat americkými sociálními pracovníky s uznáním, neboť po dlouhé době v něm má sociální pracovníce pozitivní image. Hlavní hrdinka Maxine Gray bere svoji práci vážně, případy, které řeší, jsou realistické. Nicméně Gibelman (2004) seriálu vyčítá, že některé situace jsou předdramatizované a idealizované, zejména jí vadí, že určité praktiky jsou sporné z etického hlediska, přestože jako diváci ústřední hrdince můžeme fandit, neboť se takového jednání dopouští v zájmu klienta. Rovněž v případě této postavy se divák nedozví žádné informace o její profesní přípravě a průběžném vzdělávání.

Televize je pokládána za nejmocnější médium vůbec. Není divu, uvážíme-li, kolik času jejímu sledování lidé věnují. Podle Gibelman (2004, 332) televize výše uvedenými seriály zprostředkovává anti-profesionální, neuctivý obraz sociálních pracovníků. V divákovy vyvolává předsta-

vu, že není potřeba nějaké speciální odborné přípravy a dovedností, „*tuhle práci může dělat každý*“. V tomto ohledu zrušení seriálů Kate Brasher (v dubnu 2001, jen po 4 měsících) a Normy (v lednu 2001 po dvou sériích) bylo pro sociální pracovníky dobrou zprávou. Nicméně představa utvářená prostřednictvím televizní obrazovky, obzvláště je-li utvářena týden co týden v miliónech diváků, má tendenci přetrvávat. Špatný pořad je sice poměrně jednoduché zrušit, ale jednou zformované postoje veřejnosti už tak snadno vymazat nelze. Ve skutečnosti Kate a Norm (a pravděpodobně i Maxine Gray, ačkoliv to je z děje méně zřejmé) s nižším než středoškolským vzděláním reprezentují méně než 1 % těch, kteří jsou v USA klasifikováni jako sociální pracovníci. Otázkou tedy je, proč tvůrci TV programů vytvářejí postavy, které nejsou skutečnými reprezentanty sociálních pracovníků? Možná odpověď je, že televize „jen“ odráží již existující názory a postoje veřejnosti, čímž je však ještě více posiluje. Televize vyobrazuje jako hrdiny jen ty, kteří jsou veřejností za takové již obecně pokládáni (Gibelman, 2004).

Televize je podle Gibelman ve skutečnosti zaplavena seriály, které ukazují to nejlepší z určitých profesí: denodenní práci v prostředí nemocniční ambulance (od lékařů až po úředníky), policie, soudců, hasičů atd. Vyobrazování těchto profesionálů v akci i nezasvěcenému divákovi umožňuje rozpoznat jejich vzdělání, nároky odborné přípravy, problémy a výzvy provádějící jejich práci, ale i oddanost svému povolání. Výsledkem, s ohledem na utváření image té které profese, je respekt. Avšak sociální pracovníci jsou nadále zobrazováni jako nevzdělaní, když ne rovnou jako směšní. Ustrnutí v tomto klíše posiluje převažující postoje k sociální práci a sociálním pracovníkům. V historii amerických seriálů jediný průkopnický program zprostředkující realističtější obraz sociální práce, *East Side/West Side*, byl paradoxně vysílán v jedné jediné sérii (1963–64). Realismus, s nímž byli klienti a jejich problémy (zneužívání dětí, stárnutí, diskriminace, závislost) ztvárněni, si nezískal popularitu u diváků (Gibelman, 2004).

Přítom např. „soap opera“, s tradičním důrazem na „rodinu“ a „každodenní život“, může být obzvláště vhodný formát pro děj vztahující se ke sféře sociálních služeb a sociální práce (Henderson, Franklin, 2007). Výzkumy prokázaly, že televizní seriály a jiné dramatické žánry, jako např. telenovely a mydlové opery, upoutávají diváky odlišným způsobem než zpravodajské pořady a mohou významně ovlivňovat chápání rozličných problémů veřejnosti (Henderson, 1996a, 2007; Philo and Henderson, 1999 in: Henderson, Franklin, 2007). Příběhy, které televize vypráví, mohou být zcela fiktivní, ale jejich úspěch spočívá v tom, že lákají publikum, aby se

identifikovalo s emocemi a osudy stálých postav. Postav, jež diváci poznají mnohem intimněji než reálný život svých sousedů a přátel (Henderson, Franklin, 2007). Právě proto televizní seriály a dramata skýtají příležitosti zaměřit se na různé stereotypy a seznámit diváky se společenskými skupinami, s nimiž mají v jejich reálných životech nepatrný kontakt. Navíc účinek sledovaného příběhu nekončí se závěrečnými titulky epizody, nezanedbatelnou část potěšení, které plyne ze sledování seriálů, tvoří rozhovor o nich s jinými lidmi, s přáteli, v práci... „*Mluvit o televizních programech a o tom, co se v nich děje, je zásadní pro to, aby se stal program populárním a částí kulturního kapitálu obecného diskursu*.“ (Baslarová). Formát telenovel a seriálů tudíž reprezentuje důležitý kulturní zdroj, který by mohl být cíleně využit těmi, kteří usilují o změnu vnímání profese (Henderson, Franklin, 2007).

Jak vysvětlit tak málo pozitivní image a zobrazování sociálních pracovníků v médiích?

Podle Beresforda (1996) mají sociální pracovníci v současné společnosti, která se vyznačuje nadšením pro konzum a primitivní, naivní vírou v jednoduchá řešení, privilegium obětních beránek. Pozice sociálních pracovníků je „*nekonečně složitější*“, než je veřejnosti předkládáno povrchními zprávami v médiích. V důsledku vývoje společenských hodnot je dnes rozhodování, zda intervenovat, či ne, mnohem složitější než například před 30 lety. Na jedné straně chceme, aby všechny zanedbané a týrané děti byly v péči sociálních pracovníků, ale současně také chceme, aby jejich rodiče byli chráněni proti invazivnímu státnímu dohledu a intervenci.

Fergusson (2002) spatřuje příčinu problematického obrazu sociálních pracovníků v tom, že sociální práce je vnímána spíše jako součást problémů než jako možné řešení sociálních neduhů.

Valentine, Freeman (2002) si kladou otázku, jsou-li negativním vnímáním a zobrazováním profese vinni sami sociální pracovníci, nebo jde o náказu od způsobu vnímání klientů společností. Je možné, že méně pozitivní obraz sociálních pracovníků ve filmech je částečně důsledkem negativní image, kterou mají klienti sociální práce v očích společnosti. Řada klientů je stigmatizována kvůli pohlaví, rase či příslušnosti k určité třídě. Často jsou příslušníky minoritních kultur nebo se jinak odlišují od majoritní společnosti, od běžného „konceptu normality“ – bývají chudí, mají málo moci, spíše jde o ženy než muže, jsou zranitelní, utlačovaní, často pocházejí z rasových či etnických minorit, mohou být nemocní, postižení nebo umírající (Valentine, Freeman, 2002). Avšak v jiném článku autorky (Valentine, Freeman, 2004: 160) v souvislosti s touto argumentací uvádějí:

„*Nicméně je zajímavé, že naše výsledky ukazují, že většina klientů v těchto filmech není zobrazována nesympatickými způsoby.*“

Důsledky nepříznivého image sociálních pracovníků v praxi

- Posilování stereotypů neinformovaným vyobrazováním toho, kdo sociální pracovníci jsou a co dělají, zvětšuje nízký status připisovaný jejich profesi (Gibelman, 2004).
- Když se šíří taková image, jak lze očekávat, že veřejnost, politici skutečně porozumí a ocení jedinečný přínos profese sociálních pracovníků (Valentine, Freeman, 2002)?
- Vliv zobrazování profesí v televizních seriálech na volbu povolání byl mediálním výzkumem již prokázán. Negativní image sociálních pracovníků může odrazovat potenciální zájemce o tuto profesi (Gibelman, 2004).
- Negativní image sociálních pracovníků může vytvářet bariéry na straně potenciálních klientů a odrazovat je od navzánního kontaktu se sociálními pracovníky a včasného vyhledání odborné pomoci.

Závěr

Autoři anglosaských studií zaměřených na image sociálních pracovníků jsou vesměs profesori škol vzdělávajících sociální pracovníky, jejich závěry jsou tedy většinou poměrně angažované a aktivistické. Jsou přesvědčeni, že sociální pracovníci by si neměli nechat líbit degradaci vlastní profese, k níž dochází jejím zkráceným zobrazováním ve filmové a televizní dramatické tvorbě (Valentine, Freeman, 2002; Henderson, Franklin, 2007; Gibelman, 2004). Objevují se v zásadě tři hlavní směry doporučení, jak na to: konzultantskou spoluprací s médii na připravovaných programech, přijímáním své identity jako sociálních pracovníků a reflektováním své vlastní praxe.

- Rozvíjení konzultační spolupráce a vztahů s filmovými scénáristy, režiséry a producenty může být jeden z efektivních způsobů zvýšení pravděpodobnosti, že sociální pracovníci budou ve filmech zobrazováni věrně podle skutečnosti (Valentine, Freeman, 2002; Gibelman, 2004; Henderson, Franklin, 2007).
- Podle Valentine, Freeman (2002) řada absolventů vysokoškolského studia sociální práce o sobě nehovoří jako o sociálních pracovnících, místo toho užívají pojmenování, která reflektují jejich pozici v rámci organizace (ředitel), vykonávanou aktivitu (komunitní pracovník – community organizer), nebo je jim připisován vyšší status (terapeut). Jedním z důsledků je, že laická veřejnost nemá povědomí o plném rozsahu rolí a aktivit, které sociální pracovníci zastávají.

„Je užitečné „podívat se na sebe tak, jak nás vidí ostatní“ čas od času za účelem hledání potenciálních pravd v těchto image a posoudit, jak ostatní dospějí k tomu, že nás vidí takovým způsobem.“ (Valentine, Freeman, 2002: 470). Jsme ochotni riskovat své zaměstnání, odměny za své zásluhy, povýšení, přízeň našich kolegů a nadřízených, abychom zpochybnili nespravedlivý, neetický nebo neefektivní systém, postupy a praxi? Vidíme sami sebe jako část problému nebo jako součást jeho řešení? Klademe jako nadřízený důraz na víc než jen „papírování“ a zaběhlou metodiku?

Literatura:

Barvíková, J. – Svobodová, K. – Štátná, A. *Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů.* [online] Praha: VÚPSV, 2009. Dostupný z http://www.mpsv.cz/files/clanky/8669/Projekt_HR170_08_def.pdf, [cit. 18. 6. 2009].
 Baslarová, I. *Soap opera a telenovela – tzv. feminní televizní žánry.* [online] Dostupný z http://gender.ff.cuni.cz/annotace_baslarova.htm, [cit. 3. 6. 2009].
 Beresford, P. Our Voice on Big Brother. *Community Care*; 6/21/2007 Issue 1678, p. 6, 2007.
 Brandon, D. Knaves or Fools? *New Statesman & Society*; 1/5/96, Vol. 9 Issue 384, p. 18, 1996.
 Ferguson, H. It's Time to Be Kind to Ourselves. *Community Care*; 3/14/2002 Issue 1413, p. 23, 2002.

Gibelman, M. Television and the Public Image of Social Workers: Portrayal or Beral? *Social Work*, Vol. 49, No. 2, p. 331 – 334, 2004.
 Isonson, N. *Po mnoha letech, kdy česká kinematografie byla ve světě téměř úplně neznámá, se stal Kolja prvním filmem, kterému se po dlouhé době dostalo mezinárodního uznání. Proč? Domníváte se, že je úspěch filmu oprávněný?* Dostupný z: <http://www.blisty.cz/files/isarc/9805/19980529a.html>, [cit. 3. 6. 2009].
 Ůlehla, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální práce.* Písek: Renesance Písek a ISZ Praha, 1996.
 Valentine, D. – Freeman, M. Film Portrayals of Social Workers Doing Child Welfare Work. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 2002, Vol. 19, No. 6, p. 455 – 471.
 Valentine, D. – Freeman, M. Through the Eyes of Hollywood Images of Social Workers in Film. *Social Work*, 2004, Vol. 49, No. 2, p. 151 – 161.
 Autorka působí ve VÚPSV, v. v. i.

Poznatky z praxe

Příspěvek na péči a jeho úloha při úhradě služeb sociální péče v domovech pro seniory

Pavel Pikola

Hlavními zdroji financování služeb sociální péče v domovech pro seniory jsou dotace a příspěvky z veřejných rozpočtů, dotace z MPSV a jiných resortů, úřadů práce, ze strukturálních fondů, úhrady od uživatelů služeb, platby od zdravotních pojišťoven a sponzorské dary. Pokud jsou přidělovány dotační prostředky ze státního rozpočtu, poskytují se pouze registrovaným poskytovatelům sociálních služeb, kterými jsou v rámci pobytové služby sociální péče domovy pro seniory. I přes využití všech možných způsobů financování prostředky na úhradu nákladů na sociální služby chybí a domovy pro seniory se bez dotací neobejdou. Jedním ze zdrojů financování služeb sociální péče v domovech pro seniory je příspěvek na péči. Článek se zaměřuje na možnosti individuálního čerpání příspěvku na péči v domovech pro seniory s ohledem na míru závislosti. Využívá přitom výsledky dotazníkového šetření provedeného v březnu 2009.

Příspěvek na péči

Příspěvek na péči je dávkou poskytovanou osobám, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby. Má jim umožnit, aby si podle vlastního uvážení zajistily potřebnou pomoc, a to buď v rámci rodiny, nebo prostřednictvím poskytovatele sociálních služeb. Nárok na příspěvek mají osoby starší jednoho roku a poskytuje se po splnění podmínek uvedených v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Úkony, jejichž činnost lze hradit z příspěvku na péči, jsou uvedeny v příloze č. 1 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Zákon o sociálních službách rozeznává čtyři stupně závislosti, a to lehkou, středně těžkou, těžkou a úplnou závislost, jimž odpovídá výše příspěvku na péči. Je stanovena zvlášť pro děti do 18 let a pro dospělé. Vyšší částka příspěvku na péči pro děti je dána zejména tím, že děti nemají obvykle svůj vlastní příjem (mzda, plat, důchod či jiné příjmy). Současně má motivovat rodiny k tomu, aby děti zůstávaly v domácí péči. Výše příspěvku na péči za kalendářní měsíc je patrná z tabulky č. 1.

Pro účely stanovení stupně závislosti jsou všechny úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti rovnocenné. Hodnotí se funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat jednotlivé úkony péče o vlastní osobu a úkony

soběstačnosti a musí být prokázáno, že neschopnost zvládnout některý z těchto úkonů je důsledkem nepříznivého zdravotního stavu. Dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem rozumíme stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a který omezuje duševní, smyslové nebo fyzické schopnosti a má vliv na péči o vlastní osobu a soběstačnost. Při hodnocení schopnosti osoby zvládat úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti se posuzuje, zda je osoba schopna dlouhodobě, samostatně, spolehlivě a opakovaně rozpoznat potřebu úkonu, úkon fyzicky provádět obvyklým způsobem a kontrolovat správnost provedení úkonu.

Nárok na příspěvek

O příspěvku na péči rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností, a to na základě prošetření sociální situace žadatele o dávku a posouzení jeho zdravotního stavu lékařem posudkové služby. Nárok na výplatu příspěvku vzniká podáním žádosti o přiznání příspěvku. Příjemce musí do 15 dnů

od přiznání dávky oznámit, kdo a jakým způsobem mu bude pomoc poskytovat. Způsob výplaty příspěvku je oprávněná osoba povinna uvést v žádosti. Příjemce může plátce, tj. obecní úřad obce s rozšířenou působností, kdykoliv požádat o změnu ve způsobu jeho výplaty, přičemž ten je povinen této žádosti vyhovět a změnu provést od kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž mu byla taková žádost doručena.

U příjemců s I. stupněm závislosti byl od 1. 1. 2010 stanoven kombinovaný způsob výplaty dávky, tj. z celkové částky 2000 Kč se 1000 Kč vyplácí v peněžní formě a dalších 1000 Kč je hrazeno formou poukazek uplatnitelných výlučně u registrovaných poskytovatelů služeb sociální péče. Z tohoto způsobu vyplácení jsou možné výjimky v případě, že v blízkosti potřebné osoby není registrovaný poskytovatel požadované služby. Pak může obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhodnout o tom, že příspěvek na péči bude vyplácen v plné výši v peněžní formě. Tato změna může pomoci zamezit odlivu

Tabulka č. 1: Výše příspěvku na péči za kalendářní měsíc pro osoby do 18 let a starší

	Do 18 let věku, v Kč	Nad 18 let věku, v Kč
stupeň I (lehká závislost)	3 000	2 000
stupeň II (středně těžká závislost)	5 000	4 000
stupeň III (těžká závislost)	9 000	8 000
stupeň IV (úplná závislost)	12 000	12 000